

TÜRKİYE'DEN BELÇİKA'YA DAMAT GÖÇÜ VE PSİKOLOJİK ETKİLERİ

Ertuğrul TAŞ¹

Geliş: 22.11.2017 Kabul: 05.03.2018

DOI: 10.29029/busbed.357050

Öz

Her yıl çok sayıda kadın ve erkek, Belçika'da yaşayan Türk asıllı gençlerle evlenerek aile birleşimi çerçevesinde Türkiye'den Belçika'ya göç etmektedirler. Bu kişiler Belçika'ya yerleşmiş göçmen Türkler tarafından "gelinler" ve "damatlar" olarak adlandırılmaktadırlar. Kadının kocasının evine gelmesi ataerkil Türk toplumunda var olan evlilik ve ata-koca merkezli veya neolokal yerleşim yeri kuralına uygundur. Fakat erkeğin karısının evine yerleşmesi söz konusu evlilik ve yerleşim yeri kuralını tersine döndürmekte, yerleşim yeri matrilokal ya da kadın merkezli yerleşim yerine dönüşmektedir. Damat ve kendisini Belçika'ya getiren eşi bu değişimi önceden kestirememektedir. Yerleşim yerinin matrilokal olması erkek için psikolojik ve sosyal dengeleri bozucu sonuçlar doğurmaktadır. Erkek, otonomisini kaybetmekte, dil ve ekonomik konularda eşine bağımlı kalmaktadır. Bu durum erkeğin sosyal reşitliğini kaybettiği "kişi silinmesi" olarak tanımlanmaktadır. Sonuçta çok sayıda damatta; psikolojik acı, depresyon, kaygı bozukluğu, cinsiyet kimliğinde bozulma, psikotik bozukluklar gibi farklı klinik durumlar gözlemlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Damat, evlilik yönünün tersine dönmesi, Belçika'ya evlilik göçü, kişi kimliğinin silinmesi, psikolojik problemler.

GROOM MIGRATION FROM TURKEY TO BELGIUM AND PSYCHOLOGICAL EFFECTS

Abstract

A great number of woman and man migrate to Belgium from Turkey as part of family unification by marrying young people of Turkish origin who live in Belgium

1 Dr. Öğr. Üyesi, Nuh Naci Yazgan Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, tas.ertugrul@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2763-0235>.

every year. These people are given name as “brides” and “grooms” by immigrant Turks settled in Belgium. The women’s coming to the husband’s house is suited to the rule of marriage and ancestor-husband centered or neolocal settlement in patriarchal Turkish society. However settlement of man’s in the house of wife reverses the rule of marriage and settlement place, settlement place becomes matrilocal or woman-centered settlement. The groom and his wife who brought him to Belgium cannot dope out this change. Matrilocalization of the settlement results in psychological and social destabilizing consequences especially for man. Man loses autonomy and remains dependent on the language and economic issues. This situation is defined as the “person’s disappearance” in which the man has lost his social status. In the end many grooms are observed different clinical conditions such as psychological suffer, depression, anxiety disorder, degeneracy of gender identity, psychotic disorders.

Keywords: Groom, inversion of marriage direction, marriage migration to Belgium, erasing the person, psychological problems.

Giriş

Belçika yaklaşık 11 milyonluk bir nüfusa sahiptir. Belçika güçlü ekonomisi ve yüksek refah düzeyine bağlı olarak sürekli uluslararası göç almaktadır. Belçika nüfusunun %10 gibi önemli bir bölümü, göçmen ve göçmen asıllılardan oluşmaktadır.

Türk işçiler 1964 yılında Belçika ve Türkiye arasında imzalanan işçi göçü anlaşması çerçevesinde Belçika’ya gelmeye başlamışlardır. Belçika devletinin demografik açığı kapatma ve ucuz iş gücünü sürdürme politikaları diğer göçmenlere ve Türklere ailelerini Belçika’ya getirme imkânı vermiştir. Sonrasında bekâr olarak gelmiş işçi Türklerin ve işçi çocuklarının Türkiye’den evlilikleri ve siyasi sığınmacılar Belçika’da yaşayan Türk nüfusun artmasını sağlamışlardır. Belçika Türk Konsoloslğu verilerine göre 220.000 Türkiye asıllı göçmen Belçika’da yaşamaktadır. Belçika’ya yerleşmiş Türklerin %74 gibi büyük bir çoğunluğu Belçika uyruğuna geçmiştir (Schoonvaere, 2013: 67).

Belçika’da Türk nüfusunun önemli bir kısmını, evlilik göçü çerçevesinde Türkiye’den gelen kadın ve erkek eşler oluşturmaktadır. Göçün ilk yıllarından itibaren Avrupa ülkelerinde yaşayan Türkiye asıllı göçmenler evliliklerinde çoğunlukla Türkiye’den eş seçmeyi tercih etmişlerdir. 1991 yılı verilerine göre Belçika’da yerleşik Türk asıllı erkeklerin %74,7’si ve Türk asıllı kadınların %68,7’si Türkiye’den evlenmişlerdir (Lievens, 2000; Akt; Schnovere, 2013: 32-34). 2007 yılında yapılan bir araştırmaya göre Belçika’da yaşayan Türklerin %75 gibi büyük bir çoğunluğu Türkiye’den evliliğe sıcak bakmaktadırlar (Kaya ve

Kentel, 2007: 84). Diğer bir araştırma Türk asıllı kişilerin Türkiye’den yaptıkları evliliklerin oranını 7/10 olarak vermektedir (Jamouille, 2010: 37). Günümüzde bu oran 4/10 seviyelerine gerilemiştir. Çünkü Belçika 2011 yılında ülke dışından yapılan evliliklerde eşi Belçika’ya getirebilmek için “yeterli lojman büyüklüğü” ve “gelir seviyesi” gibi yeni şart getirmiştir. Diğer taraftan Türk toplumunda bu tip evliliklerde görülen olası sorunlarla ilgili farkındalık artmıştır. Schoonvaere (2013: 41) 2008-2010 yılları arasında evlilik yoluyla Türkiye’den Belçika’ya gelen eşlerin sayısını 5142 olarak aktarmaktadır. Bu grupta eşit oranda kadın ve erkek cinsiyet dağılımı gözlemlenmektedir (Teule vd., 2012: 24). Dolayısıyla evlilik göçü çerçevesinde Türkiye’den gelen çok sayıda kadın ve erkek Belçika’da yaşamaktadırlar. Belçika Türk toplumunda evlenerek Belçika’ya gelenler “gelin” ve “damat” olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde erkek çocukların Türkiye’den gelin getirmek suretiyle, kız çocukların ise damat getirmek suretiyle evlendirildiği bir evlilik tipi ortaya çıkmıştır. Bu evlilik tipi; Batı Avrupa Türk toplumunda “milli damat”, “ithal damat” ve “ithal gelin” olgusunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Türkiye’de patrilokal bir özellik taşıyan evliliklerin göçmen Türk toplumunda kadının aile fertleri ve aile işlerinin organizasyonundaki otorite ve gücüne bağlı olarak matrilokal bir nitelik kazanması, göçün yarattığı önemli yapısal dönüşümlerden birisi olarak kabul edilmektedir. Bu yapısal dönüşüm; “ithal damatlar” olgusuyla tipik bir biçimde kavramsallaştırılmıştır (Irmak, 2017: 247).

Belçika’da çok sayıda damat, yaşadıkları sorunlara bağlı olarak psikolojik destek ve psikoterapi almak için bir kliniğe başvurmaktadır. Bu damatlarda; depresyon, kaygı, psikosomatik hastalıklar, psikozlar, kimlik algısında bozulma, cinsel işlev bozuklukları, cinsiyet kimliğinde bozulma gibi farklı psikopatolojiler gözlemlenmektedir.

Evliliklerini müteakiben Belçika’ya gelen damatlarda gözlemlenen psikopatolojileri anlamak için bir birini takip eden üç hipotez tanımlanmıştır:

1. Erkeklerin evlilik göçleri Türk toplumunda var olan “evlilik ve yerleşim yeri kuralını” tersine döndürür.

2. Evlilik yönünün tersine dönmesi, erkeklerin Türkiye’de kendi yaşam alanlarında inşa ettikleri “kişi” kimliklerinde Belçika’da zorunlu değişim ve silinme yaratır.

3. “Kişi” kimliğinin silinmesi farklı psikopatolojilere sebep olur.

Hipotezlerde ele alınan “evlilik ve yerleşim yeri kuralı”, “evlilik yönünün tersine dönmesi”, “kişi” ve “kişi silinmesi” kavramlarını tanımlamak önem arz etmektedir.

“Evlilik ve yerleşim yeri kuralı” toplumda kabul görmüş evlilik uygulamalarını tanımlamak için kullanılmış antropolojik bir terimdir. Hukuk, din ve etnoloji

alanlarında yapmış olduğumuz kaynak taramaları Türk toplumunda çoğunlukla birbirini tamamlayan üç evlilik uygulaması olduğunu ortaya koymaktadır (Akin-türk ve Ates Karaman, 2012; Gazel, 2005; Balaban, 2002, Şişman, 2017). Bunlar hukuki veya medeni, dini ve geleneksel evliliklerdir. Türk Medeni Kanunu, evlilik çerçevesini ve yükümlülüklerini hukuk sistemine uygun olarak yapılandırmıştır. Nişan, evlilik ve boşanma yasalarla tanımlanmıştır. Resmi evlilik, akdi yasal geçerli evliliktir. Ancak, medeni nikâh kısıldıktan sonra dini nikâh kısılabılır. Bu iki evlilik akdinin öncesinde ve sonrasında kültürel değerlerle tanımlanmış evlilik töreni veya düğün gerçekleşmektedir. Evlilik ve yerleşim yeri kuralı, sosyal doku ve kültür içerisinde var olan kadın ve erkek toplumsal cinsiyet kimliklerine bağlı hak ve yükümlülüklerle ilişkili olarak tanımlanmaktadır. Geleneksel veya kültürel evlilik uygulamaları Türk toplumunda kuşaktan kuşağa aktarılan bir döngü olarak evlilik ve yerleşim yeri kuralını tanımlamaya olanak vermektedir. Bu döngü sırasıyla; kız isteme, söz, nişan, düğün, düğün sonrası uygulamalar ve ata-koca merkezli ya da neolokal yerleşim yeri gibi etapları içermekte ve erkek merkezli işlemektedir. Diğer bir deyişle, kadın kocasının evine gelin gelmekte ve yerleşmektedir. Erkeğin kadının evine yerleştiği matrilokal yerleşim Türkiye'de sınırlı uygulamalar dışında kural olarak tespit edilememiştir.

Tablo 1: Evlilik ve Yerleşim Yeri Kuralı

“Evlilik yönünün tersine dönmesi” kavramı Türkiye’den Belçika’ya gelmiş ve kadının evine yerleşmiş erkeğin evlilik ve yaşantısını analiz etmek için kavramlaştırılmıştır. Yapısal olarak erkek merkezli işleyen evlilik ve yerleşim yeri kuralının kısmi veya tamamen kadın merkezli işlemesi söz konusudur. Sakarya’da tespit ettiğimiz damat alma geleneği referans alınmıştır. Bu uygulamada, evlilik ve yerleşim yeri kuralı kadın merkezli işlemekte ve erkek isteme, söz, nişan, düğün

ve matrilokal yerleşim etaplarından oluşmaktadır (Irmak ve Taş, 2012: 216-228).

“Kişi veya sosyal aktör” kavramı söz konusu damatların Belçika’ya gelmeden önce sorumluluk sahibi sosyal reşitlik kazanmış kişiler olup olmadığını ve bu kapasitelerini Belçika’da sürdürüp sürdürmediklerini analiz etmek için tanımlanmıştır. Klinik antropoloji yaklaşımına göre “kişi”; sosyal hayatın sınırlarını belirleyen zihinsel kapasite olup, insana toplumda farklı sosyal alanlarda yaşayabilme yetisi verir. Diğer bir deyişle kişinin yaşadığı toplumda “sosyal formunu” belirler (Le Bot, 2010: 46). Ergenlikle beraber birey “kişi” statüsüne erişir (Quentel, 2011: 31-33). “Kişi” statüsüne ulaşan birey ebeveynlerinin güdümünden çıkar ve kendi hayat hikâyesini kurmaya başlar. Birey kendi hayatının ve sosyal ilişkilerinin temel aktörü olur. Kişi bağımsız olarak kendi fikrini verebilecek bir konuma gelir (Le Bot, 2002: 73). Başkaları tarafından onaylanan bağımsız bir sosyal aktör statüsüne kavuşarak sosyal reşitlik kazanır.

“*Kişi silinmesi*” sosyal aktör olmuş birinin sosyal reşitliğini kaybetmesi ve diğerine bağımlı hale gelmesidir. Bu araştırma çerçevesinde, evlilik bağı ile Türkiye’den Belçika’ya gelmiş erkeğin Türkiye’de sahip olduğu sosyal aktör kimliğini kaybetmesi, eşine bağımlı kalması, Türk toplumunda eş ve kayınbaba ile ilişkili tanınır olmasını anlatmak için kavramlaştırılmıştır.

Klinik gözlemler çerçevesinde formüle edilmiş hipotezler ve tanımlanmış kavramlar klinik veriler ışığında ele alınmış, damatların kliniğe taşımış oldukları şikâyetleri ve olası psikotaniolar analiz edilmiştir.

1. Araştırmanın amacı

Bu araştırmanın temel amacı; Türkiye’den evlilik göçü çerçevesinde Belçika’ya göç etmiş erkeklerin yaşantılarını klinik verileri üzerinden incelemek ve tanımlanmış psikolojik bozuklukların nedenlerini anlamaktır. Aynı zamanda bu çalışma söz konusu erkeklerin evlilik ve göçlerle ilgili psikodinamiklerinin analiz ederek bu gruba yönelik psikolojik destek çalışmalarını desteklemeyi hedeflemektedir.

1. Yöntem

1.1. Araştırma Grubu

Araştırmaya derinlik katmak amacıyla analiz edilecek vaka sayısı sınırlı tutulmuştur. Araştırma çerçevesinde analiz edilen sekiz vaka, 2008-2014 yılları arasında kliniğe başvurmuş ve derinlemesine çalışılmış vakalar arasından seçilmiştir.

Sekiz damat, evliliklerini takiben aile birleşimi çerçevesinde Belçika’ya gelmişler. Yaşları 33 ve 46 arasında değişmektedir. Klinik çalışma esnasında üç da-

madın birinci evlilikleri devam etmekteydi. Diğer beş damat ilk eşlerinden boşanmışlar. Bir damat ikinci evliliğini yapmıştır.

Damatlardan dördü ilkökul, ikisi lise, biri üniversite mezunudur. Biri lise ikinci sınıftan ayrılmıştır. Türkiye'de elektrik, sağlık, konfeksiyon, turizm, inşaat, otomobil gibi farklı sektörlerde çalışmışlardır.

Klinik çalışma esnasında damatlardan biri ceza evinde tutukluymuştu. Diğer ikisi işsiz, biri işadamı, dördü inşaat işçisi olarak çalışmaktaydı. Sekiz damat Belçika'ya gelmeden önce askerlik görevini yapmıştır.

Psikolojik bozukluk, psikolojik destek ve öfke kontrolü başlıca kliniğe başvuru nedenleridir. Beş kişi depresyon tanısı almıştır. Depresyon tanısı alanlardan ikisi aynı zamanda kaygı bozukluğu tanısı almıştır. Bir kişi kaygı bozukluğu ve fobi tanısı almıştır. İki kişi tanılanacak bir bozukluğa sahip değildir. Sekiz kişiyle ilgili detaylı bilgi aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2: Sekiz Vaka İle İlgili Bilgiler

Adı	Yaş	Medeni durum	Eğitim	Türkiye'de mesleği	Belçika'da işi	Askerlik	Kliniğe başvuru nedeni	Psikotanı
Mehmet	35	2.Evlilik	Lise	Elektrik teknisyeni	Tarım işçisi İşsizlik Ödeneği	Yaptı	Toplumsal cinsiyet algısında bozulma	Depresyon, Kaygı,
Veli	35	Boşanmış	Lise	Sağlık Teknisyeni	İnşaat işçisi	Yaptı	Öfke yönetimi	Depresyon, kaygı, şiddet eğilimi
Murat	33	Boşanmış	İlkokul	Terzi	İnşaat işçisi	Yaptı	Karar alma güçlüğü	Depresyon
Duran	46	Boşanmış	İlkokul	Duvar ustası	Cezaevi	Yaptı	Psikolojik destek	Tanı yok
Sami	38	Evli	Lise terk	Terzi	Demir çelik işçi	Yaptı	Araba sürme korkusu	Kaygı, fobi
Taha	34	Evli	İlkokul	İnşaat işçisi	İşsiz	Yaptı	Psikolojik destek	Depresyon, intihar girişimi
İsa	33	Evli	Üniversite	Marketing	İnşaat işçisi	Yaptı	Sinirlilik	Depresyon
Ferit	33	Boşanmış	İlkokul	Kaporta ustası	İş adamı	Yaptı	Aşırı öfke	Tanı yok

2.2. Klinik Verilerin Derlenmesi ve Analizi

Araştırma klinik çalışma çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla ilgili vakalarla olan klinik çalışmaların birinci amacı teşhis ve tedavidir. Terapi süreci so-

nuçlanınca her vakaya ait klinik veriler klinik vaka olarak düzenlenmiş ve araştırma çerçevesinde kullanılmıştır (Bénny et Khadija, 1999: 62). Elde edilen klinik veriler kronolojik ve tematik olarak düzenlenmiştir (Legrand, 1993: 205). Düzenlenen veriler nitel içerik analiz teknikleriyle analiz edilmiştir (Depelteau, 2010: 293-314).

3. Bulgular

3.1. Evlilik ve Yerleşim Yeri Kuralı

Sekiz vakanın evlilik süreçleri ve uygulamalarının analizi; medeni, dini ve geleneksel/kültürel evlilik olarak tanımladığımız üç evlilik türünün gerçekleşmiş olduğunu ortaya koymuştur. Evliliklerin “*evlilik ve yerleşim yeri*” kuralına göre analizi iki farklı evlilik uygulaması saptamamızı sağlamıştır.

Türkiye’de evlenme ve Belçika’ya göç: Damatlar, Belçika’da yaşayan Türk asıllı kızlarla Türkiye’de tanışmış ve evlenmişlerdir. Geleneksel evlilik ritüelleri, resmi ve dini nikâh Türkiye’de gerçekleşmiş ve yerleşim yeri, ilk etapta patrilokal (ata-koca evi) ya da neolokal (yeni yerleşim yeri) olmuştur. Damatlar daha sonra Belçika’ya gelmiş ve eşlerinin veya kayınbabalarının evine yerleşmişlerdir. Dolayısıyla yerleşim yeri ikinci etapta matrilokal (kadının evi) ya da uxorilokal (kayınbabanın toprağı) olmuştur.

Evlilik yönü kuralının yarı, yerleşim yeri kuralının tam tersine dönmesi: Dü-nürlük, söz, nişan resmi evlilik Türkiye’de yapılmış ve damatlar Belçika’ya kayınbabalarının evine gelmişlerdir. Düğün, Belçika’da yapılmış, damat ya eşinin evine ya da kayınbabanın evine yerleşmiştir. Yerleşim yeri düğün öncesi matrilokal ya da uxorilokal olmuştur.

3.2. Kişi veya Sosyal Aktör

Her damadın Türkiye’de “kişi” konumuna ulaştığı, bağımsız olarak kendi hikâyesini ve sosyal varlığını kurabilecek bir “sosyal aktör” olduğu gözlemlenmiştir. Farklı seviyelerde eğitimlerini bitirmiş, askerlik görevlerini yapmış, iş hayatına başlamış ve hayatlarının sorumluluğunu almış olmaları yetişkinliğe geçtiklerini ve sosyal reşitlik kazandıklarını doğrulamaktadır.

3.3. Kişi Silinmesi ve Sonuçları

Erkeğin, Belçika’da yaşayan eşinin evine gelmesine bağlı olarak evlilik ve yerleşim yeri kuralında cinsiyet kimliğiyle ilişkili kadın ve erkek pozisyonları yer değiştirmektedir. Kadın, baba ocağında kalırken erkek baba ocağını terk etmektedir. Dolayısıyla erkek, ailesinden ve sosyal çevresinden kopmakta, eşinin ailesine ve sosyal çevresine uyum sağlamak zorunda kalmaktadır. Kendi sosyal çevresinde ve ülkesinde kazanmış olduğu “kişi” statüsünü ve hikâyesini kaybetmektedir. Aşağıda aktarılan alınan bulgular bu görüşü desteklemektedir.

Analiz ettiğimiz vakalarda, Belçika'da yerleşim yerini kadınlar seçmiş ve damatlar eşin evine yerleşmişlerdir. Damatların ve çiftlerin Belçika'ya ve evlerine yerleşim masrafları kadınlar ve aileleri tarafından karşılanmıştır. Kadınların seçtikleri yerleşim yerleri, damatların Belçika'da konuşacakları yabancı dilleri (Fransızca, Flamanca, Almanca) belirlemiştir². Genel olarak eş ve ailesinin koyduğu kurallara uymak zorunda kalmışlardır. “Belçika’da bu iş böyle olur”, “sen bilmezsin” gibi kendilerine söylenenleri yapmak zorunda kalmışlardır. Damatların kendileri ve çift hayatlarıyla ilgili fikir ve önerileri çok dikkate alınmamıştır. Farklı görüşleri eş ve ailesiyle çatışmalara neden olmuştur. Bazen damat karısı sayesinde Belçika’da yaşama hakkına sahip olduğu, hukuki varlığını (Belçika’da oturma hakkı) eşine borçlu olduğu, eşi sayesinde “adam olduğu” gibi söylemlere maruz kalmaktadır. Dolayısıyla hayat boyu ödenemeyecek bir borç söz konusudur.

Damatlar, eşlerin ailelerine uyum sağlamak zorunda kalmışlardır. Buna karşılık kendi aileleriyle ilişkileri zayıflamıştır. Aslında, damadın geldiği erkek egemen toplumda genel olarak gelin, kocasının ailesine ve çevresine uyum sürecinden geçmektedir. Bazı damatlar, eşlerinin Türkiye’de yaşayan kendi aileleriyle iletişim kurmayı reddettiklerini dile getirmişlerdir. Damatların çocukları annelerinin aile ve sosyal çevrelerinde sosyalleşmekte, babalarının ailelerine ve sosyal çevrelerine yabancı kalmakta, baba soylu akrabalarını yeterince tanımamaktadırlar. Boşanma ve çatışma hallerinde damat, çocuğun eğitimi ve yetiştirilmesiyle ilgili işlerden tamamen dışlanmaktadır. Bu durumda çocukların baba soylu akrabalarını görmeleri engellenmektedir.

Boşanma sürecinden zararı en çok çocuklar görmektedirler. Çocukların sorunları, boşanmayla birlikte artmaktadır. Boşanma üzerine yapılan araştırmalar incelediğinde, boşanmış aile çocuklarında ruhsal uyumsuzluk oranının oldukça yüksek olduğunu görülmektedir (Tatlilioğlu ve Demirel, 2016).

Türkiye’den gelen damat eşi ve kayınbabasının sosyal çevresine girmektedir. Dolayısıyla sosyal grupla (genel olarak Türk toplumu) kurulan bağlar eş ve kayınbabanın izlerini taşımaktadır. Belçika Türk toplumunda damat, babasına olan bağla değil, kayınbabasına olan bağla tanınmaktadır. Örneğin, Türkiye’de Veli’nin oğlu Mehmet olarak bilinen biri Belçika’da, Ali’nin damadı Mehmet olarak tanınmaktadır.

Belçika Türk toplumunda, damatların “ithal damat” olarak adlandırıldıkları ve aşağılanan bir sosyal grup oluşturdukları tespit edilmiştir. Damat kavramı, akrabalık sisteminde var olan pozisyonun ötesinde sosyal bir kimlik olarak ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla, eşlerinin ülkesine gelen erkekler kişisel geçmiş-

2 Belçika’da üç resmi dil ve Fransız, Flaman, Alman toplulukları vardır.

leri ve hikâyeleri ne olursa olsun sadece “damat” kimlikleriyle tanınmaktadırlar. Damatların çoğunlukla diğer Türkler tarafından aşağılandıkları ve dışlandıkları gözlemlenmiştir.

Görüşmüş olduğumuz damatların tamamı, Belçika’ya gelmeden önce Türkiye’de çalışmışlardır. Her birinin teknisyen, sağlık memuru, turizmci, vb. mesleki bir kimliği olmasına rağmen Belçika’da ancak işçi ya da amele olarak iş bulabilmişlerdir. Diplomalari ve mesleki yetenekleri Belçika’da tanınmamış, mesleki kimlikleri silinmiş ve sadece bedensel bir güce indirgenmişlerdir.

Damatlar, acılarını dile getirirken direk olarak Belçika’da yaşadıkları göçmen hayatından şikâyet etmemişlerdir. Belçika toplumuyla (Belçikalılarla) ilişkilerinin sınırlı olduğu, Belçikalılarla doğal bağlar kuramadıkları, Belçika toplumuna giremedikleri tespit edilmiştir. Belçika toplumuyla olan temasları mecburi ilişkilerin ötesine geçememiştir. İş ortamı, evrak işlerinin takibi, hapisane gibi alanlarda resmi kurum çalışanlarıyla ilişkiler ön plana çıkmıştır. Dil bilmeme, çevreleriyle olan ilişkilerini sınırlayan temel sorun olarak tespit edilmiştir. Araştırmamıza konu olan damatların hepsi sosyal ilişkilerinde tercümana ihtiyaç duymaktadırlar.

Bu evliliklerde gözlemlenen diğer önemli bir konu ise çift ve aile işlerinin yönetiminde karı koca arasında rol değişimidir. Damat, çoğu zaman yerleştiği bölgenin dilini bilmemektedir. Belçika kurumlarıyla ilgili işleri dil bilen Belçika’da büyümüş kadın yüklenmektedir. Kadın, damadın resmi işlerinin takibi, (oturum, iş, sağlık vb.) aile otoritesi ve aile hayatıyla ilgili kararlar alma, çocukların eğitimi gibi konularda sorumluluk taşımakta, eşine refakat etmektedir. Buna bağlı olarak damatlar “sosyal refahlarını” kaybetmiş ve eşin vesayeti altına girmişlerdir.

Evlilik ve yerleşim yeri kuralının tersine dönmesi ve buna bağlı ortaya çıkan değişimler vakaların bağımsız sosyal aktör statülerini kaybetmelerine ve « kişi » statülerinin silinmesine neden olmuştur.

Bu araştırma çerçevesinde analiz edilen klinik vakalardan her birinin maruz kalınan duruma bağlı olarak acı çektiği gözlemlenmiştir. Örneğin, Sami, kayınbaba ve kaynanasıyla yaşadığı çatışmalardan acı çekmektedir. Duran, eşi ve kayınbiraderi tarafından aşağılanmış, dışlanmış ve cinnet geçirip kayınbiraderini öldürmüştür. Taha, iş bulamamış, kayınbabasının yardımına muhtaç olmuş ve bu durumu refah ve erkeklik statüsünün kaybı olarak yaşamış, çektiği acıya dayanmamış ve intihar girişiminde bulunmuştur. Veli, kendini sosyal olarak tecrit etmiş, sosyal kimliğini tamamen kaybetmiş ve psikotik dekompanasyon sürecine girmiştir. Mehmet, evlilik ve göç sürecinde maruz kaldığı pozisyon değişimini erkeklik kimliğinin çöküşü olarak yaşamış, kendini önce “gelin” sonra “kadın” olarak görmüş ve cinsiyet kimliği bozulmuştur. “Kişi” kimliği derin zarar gören Mehmet kendini “100 kiloluk et yığını bir organizma” olarak tanımlamıştır.

Bu örnekler damatların, Türkiye'den Belçika'ya olan evlilik göçlerinde yerleşim yeri kuralının matrilokal hale gelmesine bağlı olarak farklı klinik ve psikopatolojik sorunlar yaşadıklarını savunan hipotezi doğrulamaktadırlar.

4. Sonuç ve öneriler

Vakaların evlilik süreçlerinin incelenmesi, damatların evliliklerini müteakiben Belçika'ya göçlerine bağlı olarak “evlilik ve yerleşim yeri kuralının” tersine dönmesine dair hipotezimizi doğrulamaktadır. Özellikle, erkek merkezli (patrilokal, ata-koca evi) yerleşim yeri kuralı değişmekte ve kadının evi (matrilokal) veya kayınbabasının toprağı (uxorilokal) olmaktadır. Damatlar, eşleri ve iki tarafın aileleri bu değişimi önceden kestirememektedirler. Dolayısıyla, evlilik yönünün tersine dönmelerinden kaynaklanan her yeni durum bütün taraflar için sürpriz olmakta ve yönetilmesi gerekmektedir. Örneğin, damat kavramının bir sosyal statü ve kimlik olması erkek için travma nedeni olmaktadır.

Çift hayatında kadın ve erkek pozisyonları yer değiştirmekte, damat matrilokal yaşam alanında otonomisini kaybetmekte ve eşinin ve kayınbabasının otoritesi altına girmektedir. Günlük işlerinde eşine, kayınbabasına ya da diğerlerine bağımlı kalmaktadır. Belçika'da göçmen olması onun zayıf ve bağımlı pozisyonunu pekiştirmektedir. Sonuç olarak, damat Türkiye'de kazandığı sosyal reşitliğini kaybetmektedir. Bu tespit, evlilik yönünün tersine dönmelerine bağlı olarak kişi kimliğinin silindiğine dair ikinci hipotezimizi doğrulamaktadır.

Erkeklerin evlilik göçlerinde farkında olamadıkları ve adını koyamadıkları evlilik yönünün tersine dönmeleri, yerleşim yerinin kadının evi (matrilokal) veya kayınbabasının toprağı (uxorilokal) olması, sosyal reşitlik kaybı ya da kişi silinmesi ve bu sürece bağlı yaşantılar psikolojik acıların nedeni ve sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Birçok damat için bu süreç geri dönüşü olmayan bir psikolojik travma yaratmaktadır. Bu tespitler damatların evlilik ve yerleşim yeri kuralının tersine dönmelerine bağlı farklı psikopatolojik sorunlar yaşadıklarına dair üçüncü hipotezimizi doğrulamaktadır.

Türkiye'den evlilik aracılığıyla eşlerinin ülkelerine göç etmiş erkeklerin, eşlerinin ve iki tarafın ailelerinin bu evliliklerin olası sonuçlarıyla ilgili bilgilendirilmesi önem arz etmektedir.

Özellikle evlilik ve yerleşim yeri kuralının tersine dönmelerinin yaşadıkları ülkeye eş getiren kadınlar açısından araştırılması gerekmektedir.

Göç alan ülkelerde göçmenlerle çalışan sağlık ve sosyal alan çalışanlarının evlilik göçleri hakkında bilgilendirilmesi birey, çift ve aile bazında sürecin yönetilmesi ve uygun yardım sağlanması için önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- AKINTÜRK, Turgut; ATEŞ KARAMAN, Derya. *Türk Medeni Kanunu, Aile Hukuku*, İstanbul: Beta Yay, 2012.
- BALABAN, Ali Rıza. *Evlilik ve Akrabalık Türleri*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yay, 2002.
- BÉNONY Hervé; CHAHRAOUI Khadija. *L'entretien Clinique*, Paris: Dunod, 1999.
- BRACKELAIRE, Jean-Luc. *La personne et la Société*, Bruxelles: De Boeck Université, 1995.
- DEPELTEAU, François. *La demarche d'une recherche en sciences humaines*, Bruxelles: De boeck, 2010.
- DSM-IV. *Manuel diagnostique et statistique des troubles mentaux*, Paris: Masson, 1996.
- GAZEL, Mahmut. *Evlilik Rehberi*, Ankara, Neşriyat Dağıtım, 2005.
- GELEKÇİ, Cahit; KÖSE, Ali. *Misafir İşçilikten Etnik Azınlığa, Belçika'daki Türkler*, Ankara: Phonix, 2009.
- IRMAK, Yılmaz; TAŞ, Ertuğrul. "Tersine Dönen Bir Evlilik Modeli Olarak Sakarya'da Damat Alma Geleneği ve Psikolojik Etkileri", *Millî Folklor*, S. 96, ss.216-228, 2012.
- IRMAK, Yılmaz. "Batı Avrupa Türk Aşıklık Geleneği'nde Erzurumlu Ozan Çelebi ve Şiirleri", *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 7, S. 14, s.245-266, 2017.
- JAMOULLE, Pascale. *Troubles des transmissions dans les quartiers populaires à forte densité Immigrée*, Bruxelles: FRB, 2010.
- KAYA, Ayhan; KENTEL, Ferhat. *Belgo-Turc, Pont ou Brèche entre la Turquie et l'Union européenne?*, Bruxelles: FRB, 2007.
- LE BOT, Jean-Marie. *Aux fondements du lien social, Introduction à une sociologie de la personne*, Condé-Sur-Noireau: L'Harmattan, 2002.
- LE BOT, Jean-Marie. *Le lien social et la personne*, Rennes: PUR, 2010.
- LEGRAND, Michel. *Approche Biographique*, Homme et Perspective, Paris: Desclée de Brouwer, 1993.
- MANÇO, Altay. *Sociographie de la population turque et d'origine turque, Quarante ans de présence en Belgique (1960-2000), Dynamiques, problèmes, perspectives*, Bruxelles: Edition européenne S.A, 2000.
- QUENTEL, Jean-Claude. *L'Adolescence aux marges du social*, Bruxelles, Edition Fabert-Yapaka. Be, 2011.
- ROUSSILLON, René. *Manuel de psychopathologie et de psychopathologie clinic generale*, Issy-les-Moulineaux, Masson, 2007.
- ŞAHİN, İlkay. "Göçmen Kadınların Dinî Ritüellere Katılımı: Amersfoort (Hollanda) ve Boğazlıyan örneğinde karşılaştırmalı bir inceleme", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Din Sosyolojisi Anabilim Dalı, Doktora Tezi*, Kayseri, 2008.
- SCHOONVAERE, Quentin. *Etude démographique de la population turque en Belgique*, Bruxelles, Centre Pour l'Egalité des Chances et la Lutte contre le Racisme, 2013.
- ŞİŞMAN, Bekir. *Türk Kültüründe Evlilik*, Ankara, Kurgan Edebiyat Yayınları, 2017.

TAŞ, Ertuğrul. *Kismet ! Belgique/Turquie : regards croisés sur les mariage et migrations*, Paris, L'Harmattan, 2008.

TATLILIOĞLU, Kasım; DEMİREL, Nuri. “*Sosyal Bir Gerçeklik Olarak Boşanma Olgusu: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme*”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, S. 22, s. 59-73, 2016.

TEULE, Jochem; VANDERWAEREN, Els; MBAH-FONGKİMEH, Athanasia. *La migration par le mariage d'Emirdağ à Bruxelles*, Bruxelles, FRB, 2012.